

KANDIDAT

1250

PRØVE

EX-100 1 Examen philosophicum

Emnekode	EX-100
Vurderingsform	Skriftlig eksamen
Starttid	04.12.2018 09:00
Sluttid	04.12.2018 14:00
Sensurfrist	28.12.2018 00:59
PDF opprettet	26.11.2019 10:38
Opprettet av	Hans Bøhn Andreassen

EX-100-1, GENERELL INFORMASJON

Emnekode: EX-100

Emnenavn: Examen philosophicum

Dato: 4.12.2018

Varighet: 5 timer

Tillatte hjelpemidler: Ingen

Merknader:

Eksamen består av to deler; filosofihistorie og etikk.

Du skal kun svare på et spørsmål fra hver del.

Det forekommer av og til spørsmål om bruk av eksamensbesvarelser til undervisnings- og læringsformål. Universitetet trenger kandidatens tillatelse til at besvarelsen kan benyttes til dette. Besvarelsen vil være anonym.

Tillater du at din eksamensbesvarelse blir brukt til slikt formål?

Velg et alternativ

Ja

Nei

Besvart.

1 **EX-100, FILOSOFIHISTORIE (teller 2/3)**

Velg én, og kun én, av følgende to oppgaver:

1. Den franske filosofen Jean-Paul Sartre understreker menneskets frihet. Redegjør for Sartres syn på frihet, ansvar og det han kaller "ond tro". Uttrykk også hvordan du selv vurderer det Sartre påstår.

2. Thomas Aquinas lager en syntese av aristotelisk filosofi og kristen tro. Redegjør for hvordan Aquinas tenker seg forholdet mellom filosofisk erkjennelse ("viten") og teologisk erkjennelse ("tro"), og kom også inn på hans argumenter for Guds eksistens. Uttrykk også hvordan du selv vurderer det Aquinas påstår.

Skriv ditt svar her...

Oppgave 1)

Jean-Paul Sartre er en fransk filosof som levde på 1900-tallet, og er den filosofen vi anser som den mest sentrale innenfor eksistensialismen. Han blir gjerne kalt for eksistensialismens "far".

Eksistensialismen dreier seg hovedsakelig om etikk i smal forstand, med fokus rettet mot hvert enkelt individ framfor samfunnet som helhet.

Retningen tar sted i nyere tid etter opplysningstiden og er fortsatt

innflytelsesrik i dag. Jeg vil understreke at eksistensfilosofi har foregått lenge før, men at eksistensialismen vokser ut som en "gren" fra eksistensfilosofien.

Retningen hadde sin storhetstid etter andre verdenskrig, spesielt i Frankrike og i Tyskland. En kan argumentere for at eksistensialismen kan ha vokst fram sammen med et stadig mer sekularisert samfunn etter krigen. Mennesker så de grusomhetene som skjedde under krigen, og mange mistet dermed troen på Gud. De startet å stille spørsmål som: "*Hvis vi ikke har noen Gud, hva er da meningen med livet?*" og "*Har livet i det hele tatt mening?*". Retningen har også bakgrunn i de verdier som ble mer framtrædende i opplysningstida, som for eksempel fornuft framfor følelser, etikk i smal forstand og liberale verdier. Fenomenologi kan også sies å ha vært bakenforliggende i en viss grad, da studiet av hvert enkelt fenomen ble sentralt.

"Eksistens forut essens" er et utsagn som forklarer hovedtankene i retningen svært godt. Dette innebærer at mennesket er født som et "blankt ark", altså kun med selve eksistensen, og at selve essensen skapes gjennom de valg og handlinger mennesket foretar seg gjennom livet.

Sartre legger til at mennesket alltid er 100% fritt, i den forstand at vi *alltid* har valgmuligheter. I enhver situasjoner har vi utallig mange valg, og det er fullstendig opp til oss hvordan vi forholder oss til situasjonen. Han anerkjenner at det naturligvis kan forekomme begrensninger som gjør at vi ikke kan gjøre *nøyaktig* hva vi ønsker, men poenget er at vi alltid har valg innenfor gitte betingelser. *Men*, 100% frihet innebærer også 100% ansvar. Vi er fullstendig ansvarlig gjennom livene våre. I og med at din essens skapes gjennom dine valg og handlinger, innebærer det at du har full kontroll på og er fullt ansvarlig for din identitetsskaping, og for hvordan folk oppfatter deg. Du tilegner deg den karakteristika av de verdier du samsvarer deg med gjennom livet - vil du

være et godt menneske, avhenger det av at du tar gode valg og gjør gode handlinger.

Du har allikevel ingen rettighet til å skade andre, noe som henger sammen med Immanuel Kants tanke om det autonome menneske og dets medfødte rettigheter.

Jeg vil bruke en fange i et fengsel som eksempel. Fangen kan kun bevege seg innenfor fengselets grenser, altså innenfor gitte betingelser. I følge Sartre, er denne fangen fortsatt 100% fri, fordi han fortsatt har utallig mange valg og handlinger han må foreta seg innenfor dette fengselet. For eksempel kan fangen velge å tenke negativ og leve et trist liv i fengselet, *eller*, han kan utnytte denne muligheten til å bli kjent med andre fanger, være et godt menneske, og leve et så godt og innholdsrikt liv som mulig i fengselet.

Problemet er, i følge Sartre, at folk svært ofte havner i det han kaller "ond tro". Dette dreier seg om at du "flyter med strømmen", og at dine valg baseres på det deskriptive "sånn *er* det bare", eller på samfunnsmessige forventninger eller normer. Du reflekterer dermed ikke over egne valg, og fraskriver deg ansvaret ditt til ytterlige årsaksforhold, som for eksempel religion. Det er ingen hemmelighet at religion historisk sett har hatt svært stor innflytelse på menneskers valg, spesielt i middelalderen.

Sartre sier vi er "dømt til å være fri". Vi har rett og slett intet annet valg enn det. Den danske eksistensialisten Kirkegaard anerkjenner hvor vanskelig det kan være å ta disse valgene, og at du til syvende og sist er *nødt* til å ta de, men at du også har mulighet til å ta de valg du ønsker i livet, og dermed "omskrive" livet ditt til slik du ønsker.

Den franske kvinnen Simone DeBeauvoir er et viktig feministisk innslag innenfor eksistensialismen, og samarbeidet mye med Sartre. Hun var en fremtredende kvinnerettighetsforkjemper, og har hatt stor innflytelse i Europa. Hun mener at kvinner gjennom historien er

sosialisert inn i en immanent tilværelse, der det er en selvfølge at kvinner er underlagt mannen og skal ha ansvar for typiske "kvinnelige oppgaver". Hun mener at alle kvinner har mulighet til å gå inn i en transcendentale tilværelse, som innebærer å utprøve de muligheter som eksistensen rommer. Kvinner har historisk sett selv valgt å bli værende i den passive immanente rollen, *men* at de har mulighet til å transcendere.

Filosofen Camus sa "*Det finnes kun ett viktig filosofisk spørsmål - skal man ta selvmord eller ikke?*". Bakgrunnen for dette utsagnet kan være at eksistensialister flest så på tilværelsen og livet som meningsløst. Dette kan igjen ha bakgrunn fra den kopernikanske vending, da vi gikk fra et geosentrisk til et heliosentrisk verdenssyn. Mange mente vi måtte legge bak oss vår menneskelige overlegenhet, og innse at vår tilværelse er minimal og meningsløs i det uendelig store universet.

På bakgrunn av dette vil mange hevde at eksistensialismen er en pessimistisk retning, men man kan også se på den som positiv, i og med at det er fullt opp til deg selv å *skape* mening i livet. Ingen religion eller samfunn skal definere deg som person, *du* velger *selv* hva livet skal være.

Personlig er jeg enig med Sartre på mange måter. Jeg synes ideen om at vi alltid er frie i en viss forstand, uansett omstendigheter, er positiv. Hvis mennesker i større grad innser hvor frie vi faktisk er, og slutter å skyelde på omstendighetene, tror jeg verden vil bli et bedre sted. Min kritikk av Sartre går ut på utsagnet om at livet egentlig er meningsløst. Min fornuft sier at det *må* ligge en Gud bak verden. Jeg er enig med Kant i at det finnes en fenomenuell verden, som vi kan sanse, og en noumenuell verden, som vi kun kan få innsikt i gjennom tro. Min oppfatning er at mange mennesker er overlegne i den forstand at de tror vi klarer å finne ut alt gjennom forskning. Vi kommer nok aldri til å finne ut av alt i universet, men jeg mener at hvert menneske er en del av det, og at vi i det minste kan utnytte den friheten Sartre understreker at vi har.

Besvart.

2 EX-100, ETIKK (teller 1/3)

Velg én, og kun én, av følgende to oppgaver:

1. Er moralske, normative utsagn sanne eller usanne? Og er de i så fall universelt sanne eller usanne? I svaret bør du diskutere forholdet mellom moral og følelser (f.eks. med henblikk på emotivisme), samt moralsk relativisme og noen innvendinger mot relativisme. Hva skiller moralske fra sosiale og/eller juridiske normer?

2. Bjørg har fått en ny genser, og lurer på hva du synes. Du synes den er heslig. Problemet er: bør du fortelle Bjørg sannheten, eller bør du lyve? Forklar først hvordan en deontologisk etiker (pliktetiker) som Kant ville resonnert omkring spørsmålet, og deretter hvordan en utilitarist (konsekvensetiker) ville angrepet det.

Skriv ditt svar her...

Oppgave 1)

Jeg vil begynne med å tydeliggjøre at et normativt utsagn har med "bør" å gjøre, hvordan noe *bør* være og hva du *bør* gjøre. Dette står i kontrast med deskriptive utsagn, som handler om hvordan noe *er*.

Svaret på om normative utsagn er sanne eller usanne, vil være avhengig av hvem du spør. En realist og en relativist ville svart ulikt på dette, og du vil finne forskjellige *begrunnelser* for utsagnet i de ulike normative etiske teoriene. Jeg vil bruke utsagnet "*du bør være ærlig*" for å tydeliggjøre den moralske begrunnelse til de ulike filosofer.

En realist vil mene at det finnes en universell allmenn målestokk for hva som er rett og galt, og at dette er "medfødt". At like tilfeller skal behandles likt er også er kjennetegn. Aristoteles, Platon og Sokrates er klassiske filosofer som mente at det fantes universelle svar på rett og galt, og på hva som er godt. Aristoteles teleologi handler om at all naturlig substans vil strekke seg "oppover" og forsøke å nå sitt beste potensiale. Dyr gjør dette på instinkt, mens mennesker må bruke fornuften for at dette skal skje. Øverst i hierarkiet hans finner du rein aktualitet, som kan bli sett på som denne "målestokken". Med andre ord,

det er vår "dyd" å bli den beste utgaven av oss selv, og for å nå dette målet innebærer det at det finnes noe som universelt er rett og galt.

Sokrates arbeider hovedsaklig med å definere begrepsmening gjennom sokratiske samtaler. Han mener sannheten kommer innenfra, og at det er en slags "dyd" å finne den og handle dygdig. Rett innsikt, fører til rett handling, som fører til lykke. Og for at en slik sannhet skal finnes, må det finnes en universell målestokk for hva som er godt. Han kan derfor sies å være realist.

Platon er en idealistisk realist. I sin dualistiske virkelighetsoppfatning hevder han at ideene er det universelle, allmenngyldige riktige.

Ideen menneske er perfekt, og er det vi ideelt sett strekker oss mot. Vi kan oppnå innsikt til ideen gjennom å bruke sokratiske metode og å filosofere.

Disse tre klassiske filosofene tar for seg etikk i bred forstand, og ville svart at *du bør være ærlig fordi det er hva et godt menneske ville gjort*. Å være ærlig er altså noe allmenngyldig godt.

Pliktetiker Immanuel Kant vil også mene at det finnes noe som er rett og galt. Det er vår plikt å gjøre det moralske riktige, *men*, handlingen er kun moralsk god hvis den innebærer god vilje, altså at du gjør plikten av lyst, *fordi* det er det rette. Han bruker det kategoriske imperativ som begrunnelse for hvorfor du *bør* gjøre din plikt: *du skal handle slik at du kunne ville at maksimen for din handling skal kunne bli en allmenngyldig lov*. Han sier også at du aldri skal behandle mennesket som et middel, men som et mål i seg selv.

Kant ville altså svart at *du bør være ærlig fordi det er din plikt*.

En utilitarist, altså konsekvensetiker, vil mene at du bør handle slik at det blir mest mulig velferd for flest mulig. En handlingsutilitarist vil si at alle mennesker har akkurat lik verdi, mens en regelutilitarist vil si at det er mulig å favorisere mennesker ut i fra hvem de er og hvilken situasjon de eventuelt er i. En utilitarist, som for eksempel John Stuart Mill, ville sagt

at du *bør være ærlig fordi det gir gode konsekvenser*.

En relativist vil mene at det *ikke* finnes noe allmenngyldig rett og galt, og at dette spørsmålet derfor vil variere mellom kulturer og individer.

Toleranse er sentralt innenfor relativismen, noe som gjør den selvmotsigende, i og med at toleranse da blir noe allmenngyldig "riktig". Relativismen har derfor blitt kritisert for å være selvrefererende inkonsistent.

Et klassisk eksempel på relativister er sofistene i antikkens Hellas.

Sokrates så på det som sin oppgave å tilbakevise dem med å vise at det finnes en allmenngyldig kunnskap, *inni* oss.

Skeptikerne i tidlig middelalder har også visse relativistiske trekk i den forstand at de mener at det ikke finnes sikker kunnskap. Augustin, som tidligere hadde vært innom skeptisismen, arbeidet med å bevise at sikker kunnskap *er* mulig.

David Hume er relativistisk i den forstand at han mener at *det rette* kun er en forestilling som blir konstruert i et samfunn, ut i fra summen av de samlede inntrykkene av hva det rette er. Kant kritiserer senere Hume for å legge alt for stor vekt på følelser framfor fornuft.

Hume mener allikevel at *medfølelse* er noe grunnleggende universelt alle mennesker er født med, noe som er et realistisk trekk. Han var også total skeptiker i den forstand at han mente det var umulig å finne noen sikker kunnskap om naturlovene. Men allikevel påstår han å vite sikkert at medfølelse er noe allmenngyldig.

Den naturalistiske feilslutning vil være sentral å trekke inn her, som går ut på at man ikke skal trekke slutningen fra *er* til *bør*. Man kan ikke si at det naturlige *alltid* er det rette å gjøre; vi er født til å løpe, men det betyr ikke at vi skal løpe hele tiden. Kvikkølv er naturlig, men det vil være uheldig å drikke det.

Om vi kan finne sannhet i normative utsagn er en diskusjon som har pågått i lang tid. I cirka midten av middelalderen pågikk universaliastriden, som handlet om nettopp dette. Her var det ulike motposisjoner. De Aristoteliske ville påstå at universalialia finnes i tingene *selv*, de ekstreme platonske realistene ville sagt at ideene er absolutt universalialia, de moderate realistene var verdupluralistiske og mente at det universelle finnes, og nominalistene mente at universalialia kun var et begrep uten virkelig innhold.

Det er viktig å skille mellom moralske normer og sosiale/juridiske lover. Moralske normer er det realistene mener finnes, uavhengig av samfunn og staten, og handler om hva som universelt er rett og godt. En relativist vil gjerne hevde at moralske normer bare er samfunnskonstruert.

Sosiale normer kan sies å være sosiale "forventninger" formet i et samfunn, og er normative utsagn for hvordan du *bør* oppføre deg.

Juridiske normer i et demokratisk samfunn er lover som er til for å beskytte det autonome individets rettigheter. Det er mye som kan være moralsk galt, men ikke juridisk galt, og omvendt. For eksempel er ikke utroskap ulovlig, men det er ikke moralsk riktig, og heller ikke nødvendigvis sosialt akseptert.

Kant snakker om at det er viktig for individets frihet at staten skiller mellom juridisk lov og moral, de hører ikke hjemme sammen.

Personlig mener jeg at moral er en del av det å være menneske, og at det ligger i vår fornuft at vi skal handle riktig. Jeg anser dermed meg selv som en realist, og er også i stor grad enig med dydsetikken. Jeg mener det rette vi kan gjøre er å alltid forsøke å være den beste versjonen av oss selv. Jeg tror vi er født med ulike egenskaper, og at realisering av dem er vår "dyd". Slik selvrealisering mener jeg fører til lykke, og på lang sikt til en bedre verden.

Besvart.